

УДК 340.11

С. Г. Певко

orcid.org/0000-0002-1488-9715

викладач кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ

Постановка проблеми. Ще на початку ХХ ст. у фундаментальній юриспруденції вже була розповсюджена думка про те, що якщо кожна окрема людина повинна підкорятися праву, якщо вона має пристосовувати свою поведінку до його вимог, то вочевидь, першою умовою впорядкування суспільного життя має бути визначеність та зрозумілість цих вимог. Особа має право на те, щоб державою було точно роз'яснено, що від неї вимагається, які межі поведінки для неї встановлено. Право на визначеність правових норм є одним з найбільш невід'ємних прав людської особистості, яке лише можливо собі уявити. Без нього, по суті, взагалі ні про яке «право» не може бути і мови.

Отже, осягання всієї палітри юридичної природи оціночних понять у праві неодмінно ставить питання про їхню видову багатоманітність, адже за своєю суттю оціночні поняття є динамічним, а не сталим правовим явищем. За цих обставин усвідомлення видової багатоманітності оціночних понять у праві не лише сприяє розвитку наукових уявлень про них, а ще допомагає правозастосувачеві реалізувати їх в практичній діяльності. В цьому контексті слід погодитися із точкою зору М. Касіяченко про те, що класифікація дозволяє виявити особливості тих чи інших груп оціночних понять, ступень їхньої поширеності у законодавстві, встановити закономірності їхнього законодавчого використання і як наслідок визначити різновиди найбільш складних для застосування, котрі заслуговують особливої уваги з боку законодавця з метою недопущення правозастосовних помилок [1].

Тому за для усвідомлення глибокого змісту оціночного поняття, його особливостей, способу розкриття тощо., необхідно проаналізувати сукупність видів класифікаційних характеристик оціночних понять у поглядах вчених.

Стан наукової розробки проблеми. Питання класифікації оціночних понять у праві стало предметом вивчення С. Резанова, О. Черданцева, С. Безрукова, І. Тітка, О. Фетисова, О. Маліновського, Є Астрахана тощо. Вказані вчені по-різному ставилися до видової багатоманітності оціночних понять, критеріїв їхнього поділу. Це засвідчує незавершеність наукового пошуку у напрямку формування класифікаційної характеристики оціночних понять у праві, а також важливість формування універсальних підходів із зазначе-

ного питання, що сприятиме вдосконаленню в цілому наукових уявлень щодо суті оціночних понять у праві.

З огляду на це, метою репрезентованої статті аналіз наукових підходів щодо видового розмаїття оціночних понять у праві, визначення критеріїв (детермінант), що обумовлюють поділ на види оціночних понять у праві, що, в решті-решт, сприятиме подальшому подоланню ризиків їхньої неправильної реалізації суб'єктами правозастосування.

Виклад основного матеріалу. Наявність плюралізму у визначенні змістовної складової оціночних понять у праві в т.ч. є наслідком їхньої значної кількості. За цих обставин формування універсального наукового підходу щодо класифікації оціночних понять у праві є актуальним науковим завданням, покликаним необхідністю урахування всіх граней досліджуваного явища, розумінням його значення для правозастосування уточнення такої важливої властивості позитивного права як формальна визначеність.

В цьому контексті необхідно звернути увагу на думку С. Резанова, який характеризує форми закріплення як адміністративного розсуду, так і оціночних понять, вказує на те, що критерієм диференціації оціночних понять у праві має бути ступень ступінь конкретності їхнього нормативного формулювання у законодавстві. Відповідного до цього критерію оціночні поняття мають поділятися на дві великі групи. Першу з них складають ті оціночні поняття, окремі ознаки яких так чи інакше хоча б формалізовані в правових нормах, а інші - визначаються суто в процесі застосування права. Критерії оцінки останніх замикаються фактично на суті справи, у типових ситуаціях відповідного виду («сильне сп'яніння», «злісний порушник», «малозначність», «грубе порушення»). Виходячи із наведеного, стає вочевидь, що предмети і явища, що позначаються оціночними поняттями, ознаки яких виявляються суто в процесі правозастосування, неможливо типізувати навіть у самому загальному плані, і тому такі оціночні поняття лише орієнтують правозастосувача, визначаючи загальний напрямок його оціночної діяльності. Невипадково до їхнього числа належать такі формулювання, як «у необхідних випадках», «у виняткових випадках», «у випадках, що не терплять зволікання», «як правило» [2, с. 6-7].

Дещо відмінну точку зору з приводу видів оціночних понять у праві мав О. Черданцев. Цей вчений, досліджуючи актуальні питання тлумачення норм права, теж вважав, що оціночні поняття у праві мають диференціюватися в залежності від змісту (свого характеру). На його думку можуть бути вузько-ситуативні критерії оцінювання досліджуваних понять, котрі замикаються на типові ситуації певного виду. В іншому випадку критерієм поділу оціночних понять має бути цінності у праві [3, с. 173].

Фактично О. Черданцев виводить питання про оціночні поняття у праві за межі законодавства та юриспруденції, роблячи наголос на загальносоціальних цінностях, як критеріях за допомогою яких усвідомлюється сутність оціночних понять¹.

Поруч з цим О. Черданцев в залежності від емпіричних властивостей виокремлює оціночні поняття, котрі характеризують:

- правові стани та ситуації;
- дії;
- результати дії (бездіяльності);
- причини дій;
- речі та предмети.

Також О. Черданцев поділяв оціночні поняття залежно від ступеню інтерпретації:

– інтерпретаційні (такі оціночні поняття набувають своє роз'яснення в законодавчих актах та актах тлумачення);

– частково інтерпретаційні (вони не визначаються а ні в законодавстві, а ні в актах тлумачення. Водночас, в них містяться критерії за допомогою яких можна визначити стандарт оціночного поняття);

– неінтерпретовані (напр., «тяжка хвороба»). Смісл таких понять, а також їхні критерії не відображаються, а ні в актах законодавства, а ні в актах тлумачення норм права. За роз'ясненням цих понять в процесу правозастосування слід звертатися до інших наук або до загальнолюдських, моральних цінностей [5, с. 38].

Критерій моделювання структурного елементу норми права як підставу класифікації оціночних понять запропонував О. Кисельов. Ну думу цього вченого, в залежності від моделювання певного із структурних елементів використовуються оціночні поняття, їхній поділ відбувається на ті, що:

- мають відношення до суб'єкту правовідносин;
- мають відношення до об'єкту правовідносин (напр., предмети розкоші);
- мають відношення до змісту правовідносин.
- стосуються юридичних фактів.

¹ В межах цього підходу В. Ігнатенко пропонує оціночні поняття умовно поділити на три групи: 1) поняття, на підставі яких виникають аксіологічні оцінки; 2) поняття, котрі вже містять аксіологічні оцінки з поглинанням останніми неціннісних оцінок; 3) поняття, на підставі яких розгортаються тільки неціннісні оцінки [4, с. 30].

В залежності від належності оціночних понять до елементів структури норми права вони поділяються на:

- ті, що містяться в гіпотезах норм права;
- ті, що передбачені в диспозиціях норм права;
- оціночні поняття, що містяться в гіпотезах [6].

Р. Опальов пропонує класифікувати оціночні поняття у праві в залежності від виду оцінки, яку покладено в основу тлумачення. Виходячи із цього, оціночні поняття поділяються на:

– оціночні поняття в основу тлумачення яких покладено внутрішні та зовнішні оцінки та оціночні поняття в основі тлумачення яких лежать виключно зовнішні оцінки;

– оціночні поняття, в основу тлумачення яких покладено емоційні та раціональні оцінки;

– оціночні поняття, в основі тлумачення яких мають бути абсолютні та порівняльні оцінки [7, с. 29].

Протилежний підхід до аналізу видів оціночних понять у праві демонструє С. Безруков. Виявляючи їхні своєрідності в межах кримінально-процесуального права, цей вчений пропонує запропонувати поділи оціночних понять залежно від сфери використання: на виключно-правові тобто ті, які використовуються лише у сфері юриспруденції (поняття «достатні докази», «дійове каяття» тощо.), і ті, які не є виключно правовими, тобто застосовуються, як галузь права, так і у повсякденному житті (поняття «виключні випадки», «тяжка хвороба» тощо.) [8, с. 58-59].

Широкий підхід до видового розмаїття оціночних понять у праві демонструє І. Тітко. Насамперед, він вважає, що такий критерій як ступень конкретизації оціночних понять є підставою для їхньої градації. За цим підходом І. Тітко вказував на те, що багатоаспектність оціночних понять дає підстави для класифікації їх ознак принаймні на дві групи:

1) правові поняття, котрі остаточно не визначені законодавцем чи іншим офіційним органом; уточнюється і конкретизується в процесі правозастосування; за цих обставин допускається правозастосовний розсуд; піднормативне регулювання з урахуванням специфіки кожної конкретної ситуації;

2) позаправові поняття, себто логічні з відкритою структурою змісту, включаючи гносеологічні, де має місце невизначеність фактів, які закріплені в таких поняттях; лінгвістичні (позначення за допомогою слів або словосполучень, що в переважній більшості є загальноповиваними термінами тощо [9, с. 11].

Одночасно з цим І. Тітко пропонував групувати оціночні поняття наступним чином, тобто на ті, що:

а) застосовуються у нормах як матеріального права так і процесуального права (поняття «дійове каяття», «зміна обстановки» тощо);

в) застосовуються у процесуальному праві під час регулювання провадження у кримінальних, так і у цивільних справах (поняття «складність справи», «достатність доказів», «особливе громадське значення»)²;

в) визначаються виключно у кримінальному процесі (поняття «односторонність і неповнота досудового слідства», «невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого» тощо) [9, с. 58-59].

Виходячи із цього підходу, стає вочевидь, що автор пропонує ідею про те, що існує відмінність між властивостями оціночних понять матеріального та процесуального права, а також відмінність оціночних понять конкретної галузі права від загально-правових оціночних понять. Таку ж саму логіку демонструє О. Фетісов у праці: «Оціночні поняття у праві, проблеми теорії та практики», поділяючи оціночні поняття на абсолютні та відносні; на міжнародні та національні [11, с. 9].

На нашу думку такий підхід є дещо формальним, оскільки не виявляє якісні своєрідності тих чи інших оціночних понять. Між іншим, більш слушно є думка тих вчених, які пропонують поділяти оціночні поняття у праві в залежності в ступеню конкретизації їхнього змісту. Тому раціо має підхід О. Малиновського, який залежно від ступеня законодавчої конкретизації оціночні поняття, пропонує поділяти на

- абсолютно оціночні;
- відносно оціночні [12, с. 272-273].

Розвиток такого підходу запропоновано в публікаціях фахівця у галузі трудового права Є. Астрахана (в т.ч. у роботі «Оціночні поняття у радянському законодавстві про працю та соціальному забезпеченні»). Ним вказується, що за ступенем конкретизації згадані поняття мають поділятися на чотири групи, а саме:

1) оціночні поняття «з нульовим ступенем конкретизації»;

2) оціночні поняття, щодо яких у цьому ж нормативному акті наводиться певний орієнтир, який «підказує» загальне направлення, але ніяких переліків при цьому не дається;

3) оціночні поняття, щодо яких у цьому ж нормативному акті конкретизація наводиться шляхом встановлення орієнтовного, але невичерпного переліку тих фактичних складів, які підводяться під це оціночне поняття.

² Г.Є. Агеева, досліджуючи оціночні поняття процесуального права, вказує на те, що вони мають поділятися на види в залежності від виду юридичного процесу, в якому використовуються. Виходячи із такого підходу, а також ураховуючи класифікацію юридичного процесу, оціночні поняття мають поділятися на правоутворюючі, правореалізаційні та правозастосовні [10, с. 90]. Одночасно з цим, в залежності від сфери розповсюдження оціночні поняття процесуального права виокремлюються як загальнопроцесуальні, міжгалузеві та галузеві [10, с. 92].

Що ж до четвертої групи, то сам автор зазначає, що вони перестали бути оціночними, через те що вичерпно конкретизовані в нормативному акті, тобто стали абсолютно визначеними [13, с. 40]. Також слід зазначити, що Є. Астрахан не обмежився вище зазначеним поділом на види оціночних понять у праві, а ще запропонував їх розрізнити на:

1) оціночні поняття, що пов'язані з окремими, конкретними правовими інститутами;

2) загальні, наскрізні оціночні поняття, які можуть мати відношення до різних інститутів трудового законодавства [13, с. 40].

Вітчизняний фахівець у галузі трудового права С. Черноус розвиває класифікацію оціночних понять за ступенем конкретизації. На базовому рівні пропонує їхній поділ на

1) оціночні поняття, що конкретизовані за допомогою казуїстичного переліку;

2) поняття, що конкретизовані через визначені критерії;

3) поняття, що конкретизовані через визначені критерії і казуїстичний перелік [14, с. 89].

Поруч з цим, С. Черноус, залежно від виду конкретизації, а саме: – нормотворчої чи правозастосовчої – оціночні поняття трудового права України розрізняє на:

1) поняття, що конкретизуються в процесі нормотворення. Своєю чергою, указаний підвид оціночних понять градуюється залежно від органу, яким здійснена конкретизація на:

– оціночні поняття, конкретизація яких здійснена органом, який приймав норму, що його містить;

– оціночні поняття, конкретизація яких здійснена іншим органом, якому таке право надано законодавством;

2) поняття, що конкретизуються в процесі застосування такої норми;

3) поняття, що конкретизуються і в процесі нормотворення і в процесі застосування такої норми [14, с. 89].

Одночасно з цим С. Черноус оціночні поняття трудового права України пропонує поділити за діапазоном дії та місцем локалізації. Відповідно до такого підходу вони розрізняються на: 1) оціночні поняття, що стосуються всіх інститутів трудового законодавства і містяться в Загальній частині трудового права України; 2) оціночні поняття, що стосуються лише окремих інститутів законодавства України про працю, містяться в Особливій частині трудового права України і частково зосереджені у відповідних главах КЗпП [14, с. 89-90].

У межах наведеного розподілу оціночні поняття трудового права можуть також бути поділені за інститутами трудового права на: 1) оціночні поняття інституту колективного договору; 2) оціночні поняття інституту трудового договору; 3) оціночні поняття інституту працевлашту-

вання (зайнятості); 4) оціночні поняття інституту робочого часу; 5) оціночні поняття інституту часу відпочинку; 6) оціночні поняття інституту нормування праці; 7) оціночні поняття інституту оплати праці; 8) оціночні поняття інституту матеріальної відповідальності; 9) оціночні поняття інституту трудової дисципліни; 10) оціночні поняття інституту охорони праці; 11) оціночні поняття інституту трудових спорів; 12) оціночні поняття інституту нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю.

Крім того С. Черноус вважає, що кількісний та якісний показники мають слугувати підставою для розмежування оціночних понять. За цим критерієм в межах понять трудового права України виявляються: 1) якісні оціночні поняття трудового права України; 2) кількісні оціночні поняття трудового права України; 3) комплексні оціночні поняття трудового права України³.

Отже, цей автор вважає, що таке групування сприятиме визначенню критеріїв (стандартів) оцінки відповідного виду оціночних понять трудового права України при застосуванні норм, у яких вони використані [14, с. 89-90].

Також необхідно наголосити, що не обійшли увагою питання оціночних понять у праві і представники інших галузевих наук. С. Білоусов вказує на те, що істотні проблеми практики застосування законодавства породжують такі його недоліки, як опосередкованість формулювань. Так у кримінальному законодавстві встановлена відповідальність за «незаконне розповсюдження порнографічних матеріалів чи предметів. Але ж законного розповсюдження їх немає [17, с. 353].

Фахівець в галузі цивільного права Ю. Пацурківський вказує на те, що під час включення в цивільно-правову норму оціночного поняття законодавцем створюється певний простір, в межах якого може діяти правозастосовний суб'єкт. Поняття: «істотне значення», «істотно зменшений розмір», «істотні недоліки», «негайно», «добросовісний набувач», «належним чином», «інтереси сторін, що заслуговують на увагу», «неналежне виконання», «поважна причина», «незначна частина», «вимоги, що звичайно ставляться», «систематичне порушення», «своєчасно», «груба необережність», «надзвичайні обставини» і інші оціночні поняття не дають чітких об'єктивних підстав для судження, не підлягають визначенню об'єктивними ознаками, їх не можна заздалегідь наповнити певним змістом.

³ Необхідно зазначити, що вперше поділ оціночних понять на якісні та кількісні запропонувала Т. Кашаніна. На її думку якісні оціночні поняття визначаються як ті, що виражають властивості, ознаки узагальнених ними процесів та явищ в залежності від ціннісної орієнтації законодавця [15, с. 6]. Своєю чергою, на думку О. Кондрашова, кількісні оціночні поняття покликані охарактеризувати явища з позиції виявлення якісних показників [16, с. 78-79].

Можна стверджувати, що оціночні поняття – це певний орієнтир поведінки, визначений досить широко, тому реалізація цивільно-правових норм із оціночними поняттями неможлива без використання правозастосовного розсуду» [18, с. 81-82].

Водночас, на думку М. Лукьяненко, класифікація оціночних понять цивільного права відбувається за різноманітними підставами (в залежності від характеру ознак явищ, що узагальнюються оціночними поняттями; з позиції законодавчої техніки; в залежності від суб'єкту, до якого вони адресовані; за структурою; залежно від структурного елементу норми права, що містить оціночне поняття; за ознакою предмету оцінки) [19, с. 14].

Значна кількість оціночних понять міститься у нормах сімейного права. Крім цього під час їхньої реалізації виникають певні питання, щодо встановлення їх змісту. При цьому є Постанови Пленуму Верховного Суду України, які встановлюють значення, але далеко не всі. Вчений В. Чернега пише: «Оціночним поняттям у сімейному праві притаманна низка ознак.

Першою властивістю є нормативність тобто оціночні поняття закріплені в сімейному законодавстві.

Наступною їх ознакою є оконтурення (обрис). Вона зводиться до того, що оціночні поняття визначають межі змісту сімейно-правових норм. Примітно, що словникові джерела витлумачують оконтурення, як лінію меж що позначає контури чогось рис, як загальний вигляд чогось окреслений лінією яка обмежує його поверхню.

Третьою ознакою є варіабельність, яка полягає в тому що оціночним поняттям у сімейному праві іманентний невичерпний характер. Наприклад в об'єктивній дійсності правова конструкція, надзвичайно невідгідне матеріальне становище може мати чимало варіацій. Як зауважує професор З. Ромовська в одному випадку може мати мізерну грошову вартість у другому становитиме солідний маєток» [20, с. 313].

Висновок. Отже велика різноманітність видів оціночних понять, які були досліджені надає змогу встановити в залежності від їх видів шляхи розкриття значення змісту оціночних понять у праві. Класифікація оціночних понять відображає в залежності від виду оціночного поняття, шлях встановлення його змісту. Отже, загальною та найбільш поширеною є наступна класифікація оціночних понять:

- 1) за характером найбільш загальних властивостей та ознак, що складають їх зміст;
- 2) залежно від предмета оцінювання;
- 3) за ступенем конкретизації;
- 4) за наявністю (фактом) та способом тлумачення;
- 5) залежно від їхньої структури;
- 6) за сферою їх поширення у системі права.

Деякі оціночні поняття розкриваються шляхом їх реалізації в процесі правозастосування. Інші види оціночних понять з'ясовуються виходячи із змісту інших норм, а наступні із правових позицій Верховного Суду. Тому різноманітність класифікації оціночних понять надає змогу встановити шляхи визначення змісту оціночних понять.

Література

1. Касияченко Н. В. Виды оценочных понятий права и их классификация. URL: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/223620/3/stataya_22-25_2011.pdf (дата звернення: 15.11.2019).
2. Резанов С. А. Форми закріплення адміністративного розсуду: оціночні поняття та їх зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2015. Вип. 3. Ч. 2. С. 80–87.
3. Черданцев А. Ф. Вопросы толкования советского права : учебное пособие. Свердловск, 1972. 193 с.
4. Игнатенко В. В. Оценочные понятия в законодательстве об административной ответственности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Свердловск, 1989. 191 с.
5. Черданцев А. Ф. Толкование советского права. Москва : Юрид. лит., 1979. 168 с.
6. Киселев О. А. О видах и классификационных основаниях правовых оценочных понятий. URL: <http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=5868> (дата звернення: 15.11.2019).
7. Опалев Р. О. Оценочные понятия в арбитражном и гражданском процессуальном праве. Москва : Волтерс Клувер, 2008. 234 с.
8. Безруков С. С. Оценочные понятия и термины в уголовно-процессуальном законодательстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Омск, 2001. 220 с.
9. Тітко І. А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія. Харків : Право, 2010. 216 с.
10. Агеева Г. Е. Оценочные понятия процессуально-го права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Самара, 2014. 197 с.
11. Фетисов О. Е. Оценочные понятия в праве: проблемы теории и практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Тамбов, 2009. 21 с.
12. Малиновский А. А. Оценочные понятия в законодательстве. *Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование*. Т. 1. Н. Новгород, 2001. С. 268–274.
13. Астрахан Е. И. Оценочные понятия в советском законодательстве о труде и социальном обеспечении. *Ученые записки / Всес. НИИ совет. законодательства*. Москва, 1974. Вып. 30. С. 37–56.
14. Черноус С. М. Оціночні поняття у трудовому праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2008. 212 с.
15. Кашанина Т. В. Оценочные понятия в советском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Свердловск, 1974. 17 с.

16. Кондрашев А. А. Оценочные понятия в конституционном праве : проблемы теории правоприменения. *Конституционное право и политика* : Сб. материалов Международной научной конференции, юридический факультет МГУ имени М. В. Ломоносова (г. Москва, 28–30 марта 2012 г.). Москва : Юрист, 2012. С. 78–79.

17. Белоусов С. А. Законодательный дисбаланс (доктрина, теория, практика) : дис. д-ра ... юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2015, 501 с.

18. Пацурківський Ю. П. Розсуд як спосіб застосування оціночних понять у цивільному праві. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. Вип. 628. С. 80–86. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/628/12.pdf> (дата звернення: 15.11.2019).

19. Лукьяненко М. Ф. Оценочные понятия гражданского права : теоретико-правовой анализ и практика применения : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2010. 54 с. URL: <http://lawtheses.com/jreader/505972/a#?page=1> (дата звернення: 15.11.2019).

20. Чернега В. М. Оціночні поняття в сімейному праві України. *Форум права*. 2015. № 4. С. 313–317. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_55 (дата звернення: 15.11.2019).

Анотація

Певко С. Г. До питання щодо класифікаційної характеристики оціночних понять. – Стаття.

У статті репрезентовано наукові підходи щодо класифікаційної характеристики оціночних понять у праві, проведено їхнє узагальнення, наведено авторське бачення щодо видового розмаїття оціночних понять у праві.

Ключові слова: оціночні поняття, класифікація, процесуальні оціночні поняття, матеріальні оціночні поняття, правозастосування.

Аннотация

Певко С. Г. К вопросу о классификационной характеристике оценочных понятий. – Статья.

В статье представлены научные подходы к классификационной характеристике оценочных понятий в праве, проведено их обобщение, приведенное авторское видение видового разнообразия оценочных понятий в праве.

Ключевые слова: оценочные понятия, классификация, процессуальные оценочные понятия, материальные оценочные понятия, правоприменения.

Summary

Pevko S. G. On the question of the classification characteristics of evaluative concepts. – Article.

The article presents scientific approaches to the classification characteristics of valuation concepts in law, their generalization, the author's vision of the species diversity of valuation concepts in law.

Key words: valuation concepts, classification, procedural valuation concepts, material valuation concepts, law enforcement.